

מה קורה לעגבנייה - המחיר היה על הקיר

אורי אדלר

בשנות החמישים שרה להקת הנח"ל בשירו של יחיאל מוהר וסשה ארגוב: "הן, שתים עשרה טון, כן, שתים עשרה טון, אנחנו הורדנו ביום ראשון ושתיים עשרה טון של עגבניות בפעם ראשונה באלפיים שנות..."

אז מה קרה להן לעגבניות, לאן הן נעלמו בשלהי הקיץ ולמה המחיר עולה ועוד יעלה?

בשנות החמישים של המאה הקודמת ועד למחצית שנות השמונים עיקר גידול העגבניות היה בשדה פתוח. הזנים היו זנים מסיימים, שהם זנים שמרכזים יכול לתקופה קצרה משמשים כיום כמעט רק לגידול עגבניות תעשייה שנקטפות כיום בקטיפי יחיד בקומביין, אלא שבאותם ימים נקטפו ביד.

בעבר בסרט לציון גיל הגבורות של הארגון לגידול ירקות שהייתי מעורב בהפקתו יחד עם חיים זבלדובסקי המנוח צלם הווידאו האייקוני של משרד החקלאות התחלנו במשפט "כבר מזמן שכחנו מהו ירק של קיץ ומהו ירק של חורף". ואכן העגבנייה הייתה ירק של קיץ ובחורף בשנות ילדותי לא היה ניתן להשיג עגבניות בישראל וגם מלפפונים לא היו ברי השגה, להוציא במעט אזורים כמו בית הערבה המיתולוגית ובנאות הכיכר. אזורים אילו אכן חיו בכבוד מגידול עגבניות בחורף. בעבר אפילו הואשמו המדריכים שסייעו בהגדלת שטחי הגידול בחורף

קטיפי עגבניות במירב שגילבוץ אוגוסט 2024 צילום משה הרניק מירב

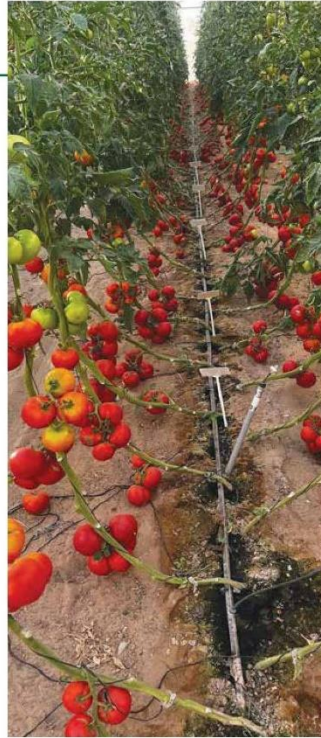
שנוצר מחסור של עגבניות בשוק. התוצאה הייתה שמגדלים רבים נטשו את הגידול, אחרים חששו להיכנס לתחום, וכל זה עוד לפני נזקי המלחמה האחרונה. בהמשך נכנס הגידול בחממות של זני עגבניות בלתי מסיימים עם יכול רב שאפשרו שיווק מתמשך סביב כל השנה, כשאזור מערב הנגב התבסס כמקור עגבניות מוביל.

אבל אז הגיעה ההתחממות הגלובלית. היו שטענו שהיבוא הוא הפתרון - האמנם?

כשבימים אלו מלאים העיתונים בכתבות העוסקות במחיר העגבנייה שהולך ועולה, היבוא מירדן נחסם עקב נגיעות מי הירמוק בכולרה, ייצור העגבנייה בירדן החמה קשה

וכתוצאה מכך ירד המחיר וקטנה הכנסת המגדלים. בימים רחוקים אילו כמעט לא חשבו על יבוא. והיה עוד משהו, למגדלים היו מכסות גידול שקבעו כמה לכל מגדל מותר לגדל, וגם היה מחיר מינימום. במידה והמחיר ירד מכיוון שגודלו עודפים בוצעה השמדה או נשלחו עגבניות למפעלים.

עם הזמן ומדיניות ההפרטה של הממשלה, חוסלה מדיניות המכסות ומחירי המינימום, המגדלים התחילו להתחרות בשוק החופשי. בתהליך זה נכנסו לשוק העגבניות (וכלל התוצרת החקלאית) השחקנים הגדולים באמת רשתות השיווק והסיטונאים הגדולים, השתלטו על השוק, קבעו את המחירים וגם עסקו ביבוא ברגע

זכוכית ולכן מחירן גבוה, עוד לפני מחיר הטסטן לארץ.

אז השאלה הנשאלת מה קרה מאז? אז כן קרו מספר דברים:

- הופיע וירוס צהבון האמיר שמופץ על ידי כנימות עש הטבק הלבנות. מניעת העברת והדבקת הוירוס. אלצה את המגדלים ל הדביר את המזיק על ידי ריסוסים יום יומיים בחלקות שטח פתוח, עד כדי 3 ריסוסים ביום עם תכשירים שאבדו מהר מאוד את יעילותם, וחלקם הוצאו משימוש.
- אחד הפתרונות למניעת הדבקת הוירוס היה הכנסת גידול העגבניות לבתי גידול סגורים כמו חממות ובתי רשת, אטומים ברשת 50 מ"ש (רשת צפופה עם 50 חוטים לאינטש), והתקן של דלת כפולה שמונעת את כניסת

כמו בישראל, ועולה הספק אם מקור חלק מתוצרת ירדן מגיע גם בכלל מסוריה. ובנוסף היבוא מטורקיה חסום עקב החלטה פוליטית של נשיאה. הפתרון לכאורה, הוא פתיחת יבוא, אבל מאיפה? אז עולה האפשרות ליבוא מקפריסין, האמנם? לפי אתר EUROSTAT היקף גידול העגבניות בקפריסין הוא 280 דונם, ובהנחה שהיבול הוא 4 טון לדונם לחודש, סה"כ פוטנציאל התפוקה בקפריסין ב- 3 חודשים הקרובים הוא של כ-3000 טון. בהנחה שגם בקפריסין צורכים עגבניות, הכמות שאפשר יהיה לייצא לישראל אינה גדולה. אלא אם העגבנייה הטורקית תעשה סיבוב לא ארוך ותגיע לישראל דרך קפריסין הטורקית, ואח"כ היוונית ותעגון בסוף בגמל אשדוד. אפשרות נוספת היא יבוא מהולנד או פולין שם מגדלים עגבניות בבתי

שרון סטוליאיר והילדים
שותלים שתילי עגבניות

יש כבר התחלות של רובוטקה כתחליף לכוח אדם יקר. לעומת ההולנדים, אנחנו המשכנו לגדל בשיטת ה- (KISS) Keep It Smart and Simple, שמשמעו התאמת הגידול לסביבה המשתנה עם מעט ככל האפשר השקעה בטכנולוגיה. אבל כנראה שתקופה זו נגמרה ויש להחליף דיסקט באם אנו רוצים לגדל ולשווק עגבניות בקיץ ובסתיו החמים מידי, כדי לשמור על גידול טוב ורווחי ומדד נמוך. החלפת דיסקט משמעה השקעה בטכנולוגיה.

פתרונות אפשריים

■ זנים - נדרשת השקעה בטיפוח של זנים המתאימים לגידול בתנאים המקומיים. קיים היום טיפוח שמרוכז בעיקר בחברות הפרטיות ומיעוטו בארץ. השאלה באם אכן נעשה טיפוח מכוון לצרכים הישראליים בעידן ההתחממות?

■ שיטות גידול - פיתוח חממות מתוחכמות עם טכנולוגיות מיוחדות המתאימות להתמודדות עם תנאי הגידול הקשים (עומסי חום קיצוניים). יש כיום התחלות בנושא- חממת מודל טכנולוגית בהר הנגב, חממה דומה במו"פ דרום, ומנהרת לחץ חיובי בחוות עדן עמק המעינות שדו"ח על ביצועיה אומנם בבזיל בשלב זה קיים בחוברת זו.

■ אזורי גידול נכונים ומתאימים - גידול עגבניות באזורי גידול קרירים יותר בתקופה החמה. להלן דיווח על גידול עגבניות בכמה אזורים בימים אלה ולקראת הסתיו, עם הצלחה גידולית וקטיף של עגבניות איכות.

• **צפון רמת הגולן** - מושב שעל מספק כיום עגבניות איכות הגדלות במנהרות עבירות, מכוסות פלסטיק ומחופות באבק,

טכנולוגיות הגידול החדשות. גישה זו מחייבת את האוצר וקברניטי המשק להתחייב למגדלים בתמיכה כספית לכל משך המעבר לשיטות הגידול המתקדמות, ולא להעדיף יבוא זול בתקופות משבר, מה שעלול לפגוע קשה ביוזמות הגידול של טכנולוגיות חדשות. בימים אלה מתחילים לבנות שתי חממות מודל אחת ברמת נגב ושניה בחבל הבשור, שאמורות להציג טכנולוגיות גידול חדשות ומתקדמות בתנאים הקשים של עומסי החום הבלתי נגמרים.

גידול עגבניות בהולנד לא יכול להיות דוגמא או מודל לגידול עגבניות בישראל

אנחנו אנשי המקצוע וההדרכה, תמיד נשאנו את עינינו אל יצור העגבניות ההולנדיות וראינו את הולנד כמכה של גידול העגבניות מבוססות טכנולוגיה. משמעות הטכנולוגיה ההולנדית היא גידול עגבניות בסביבה מבוקרת בה יוצרים לעגבניות את התנאים האולטימטיביים הדרושים אם בתוספת קרינה, חימום, שיטה בלחות ולאחרונה גם קיור. כיום

כנימות העש ומגנה על העגבניות מפני הווירוס הקטלני. בהמשך הופיעו מזיקים נוספים כמו "טוטה אבסולוטה" שחזקו את הצורך לגדל עגבניות במבנים אטומים ככל הניתן לכניסת חרקים מזיקים. ■ ההתחממות הגלובלית שנטונו להתעלם ממנה, "הייתה על הקיר" כבר משנות ה-90 של המאה הקודמת. אמרנו לעצמינו מה זה כבר עליה ממוצעת של מעלה וחצי (ראו כתבה על ההתחממות), אבל בפועל מדובר על מאות שעות בשנה בתקופת הקיץ, בהן העגבניות נחשפות לטמפרטורות שמקשות על חנטת פירות מחד ועל יצירת צבע אדום מאידך. התוצאה היא יבול נמוך ואיכות ירודה. משיחות עם מגדלים בעוטף עזה, עולה שבצמחי העגבנייה שגדלים בימים אלו, חנטת הפירות ירודה, החממות ובתי הרשת ריקים מעגבניות כתוצאה מעומס החום הקיצוני. לכן באזור בית שאן דחו את מועדי השתילה כדי להתחמק מהחום והשתילות נדחו לספטמבר.

ההתלבטות אם לבחור ביבוא או בפתרונות של שיטות גידול מתקדמות

הצלחנו להתמודד עם ווירוס צהבון האמיר ואולי גם עם ווירוסים נוספים באמצעות טיפוח זנים עמידים ושמירה על סניטציה. ההתמודדות עם ההתחממות הייתה על ידי התעלמות מהבעיה, בהנחה שיהיה בסדר אף שהמצב לא היה בסדר. הפתרון הוא לא הגברת היבוא, אלא פיתוח טכנולוגיות גידול שיאפשרו גידול כלכלי של עגבניות בתנאים הקיימים בארץ. פיתוח טכנולוגיות דורש כמובן השקעות גם במחקר ובהתאמת הטכנולוגיות החדשות וגם בתמיכה במגדלים ברכישת

ראייה לטווח ארוך לשיפור החקלאות ולא ליצירת רווח מיידי, למרות שהייתה תחרות עזה בין קבוצות הטיפוח. זכורים כאן לטובה שלוש קבוצות טיפוח היסטוריות. פרופ' רפי פרנקל וד"ר דבורה לפושנר ממכון וולקני, פרופ' נחום קידר, פרופ' חיים רבינוביץ' ופרופ' דני זמיר וצוותיהם מהפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית, ופרופ' יוסי מזרחי וצוותו מאוניברסיטת באר שבע. כיום כל הטיפוח הופרט לחברות הזרעים, שעם כל הכבוד להן ויש הרבה, שאיפתן היא מיקסוס רווח מיידי. ומכיוון כשהמדינה הסירה ידה מהטיפוח אין מערכת שפועלת למען העתיד בתחום הטיפוח של זני ירקות, בחזקת שלח לחמך על פני המים ולא למען רווח בטווח הקצר. וכנראה כיום אנו קוצרים את התוצאות מחוסר ראות זה.

ובינתיים איך יראה הסלט?

אז כן כפי שנראה השנה תהיה עגבניות יקרות וגם בשנים הבאות הן תהיינה יקרות בחודשי הקיץ והסתיו. ורק החלפת דיסקט בטיפוח טכנולוגיה סיוע בהשקעות והבטחת רכישת התוצרת יאפשרו שינוי מגמה ועד אז נצטרך להתרגל לסלט נקי מעגבניות בסתיו.

פני הים ומקבלים עגבניות איכות. באיתמר יש כיום שטח עגבניות קטן בשיטת גידול של הדליה הולנדית. החלקה נשתלה בחודש מרץ והקטיף מתמשך בכל מהלך הקיץ ויסיימו עם ירידת הטמפרטורות בתחילת החורף.

- **הר הנגב** (מפי יענקלה מושקוביץ מנהל מו"פ רמת נגב) - האזור יכול להיות אסם העגבניות של המדינה. בימים אילו מגדלים כאן 5000 דונם עגבניות צ'רי שמהווים 70% מהיקף עגבניות הצ'רי של ישראל, ועגבניות אשכול גדולות. יתרונו של האזור בטמפרטורות לילה נמוכות יחסית וכלחות יחסית נמוכה שמאפשרת גם צינן התנדפות בעזרת מזרון לח או התזה במערפלים (פוגרים) כדי לקבל תנאי גידול אופטימליים.

טיפוח זנים ציבורי או טיפוח זנים פרטי?

בעבר היה טיפוח זנים ציבורי במכון וולקני ובפקולטה לחקלאות במימון המדינה והמגדלים. טיפוח זה סייע ליצירת מהפכות בגידול העגבנייה כמו טיפוח זנים עם חיי מדף ארוכים ועגבניות צ'רי. היה זה טיפוח עם

כאמצעי הצללה להפחתת עומס חום (ראו כתבה של עמוס דה וינטר במבזק ירקות של חודש יולי 2024).

- **קיבוץ מירב על הגליל** - (מפי משה הרניק איש מירב ומנהל הגידול) מגדל עגבניות איכות בבתי רשת, קוטף בעונה הנוכחית וצפוי להמשיך ולקטוף במשך כל חודשי הסתיו (ראו גם מאמר הזהב האדום בדיעוה יומי 19-2024). העגבניות שנשתלו באמצע יוני בבית רשת נמצאות בקטיף. במירב מצליחים לגדל גם זנים כמו "איקרם" שנחשב זן חורפי בקיץ. יש לציין שהגידול מבוצע בעזרת עבודה עברית, חיילים לאחר השרות ב"עבודה מועדפת". וזאת עקב הקושי הנוכחי להשיג עובדים. בצד המקצועי נעזר קיבוץ מירב באבי ברזני ממושב ירדנה. כרגע הגידול בבית רשת אבל מירב פתוחים גם לשילוב טכנולוגיה תוך ניצול היתרונות היחסיים שההר מספק. יש אבל לזכור שבשנים קודמות היבוא מטורקיה בעיקר גרם לנפילת מחירים והפסד כלכלי למגדלים.

- **איתמר שבשומרון** - מגדלים עגבניות בגובה 900 מטר מעל